

КОНСАЛТИНГОВІ ПОСЛУГИ В АГРАРНОМУ СЕРВІСІ

CONSULTING SERVICES IN THE AGRICULTURAL SERVICE

Серських Н.С.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу,
Таврійський державний агротехнологічний університет

Serskykh Nadia
Ph.D. in Economics, Associate Professor of Marketing
Tavria State Agrotechnological University

Статтю присвячено визначенню місця консалтингу в системі аграрного сервісу, а також дослідженню відмінних рис консалтингу та агроконсалтингу в сучасних економічних умовах. Визначено, що продуктом консалтингу є консалтингові послуги у формі стійких консалтингових проектів, а основа консалтингу на відміну від агроконсалтингу переважно комерційна. Досліджено та розкрито зміст дефініцій «аграрний сервіс», «консалтинг» та «аграрний консалтинг», надано авторське тлумачення поняття «консалтинг в аграрному сервісі». Зосереджено увагу на особливостях розвитку сфери консалтингових послуг у контексті глобальної інформатизації суспільства, а також надано класифікацію невиробничих послуг в аграрному бізнесі.

Ключові слова: консалтинг, аграрний консалтинг, консалтингова послуга, сільськогосподарське до-
радництво, аграрний сервіс.

В статье рассматриваются вопросы, посвященные определению места консалтинга в системе аграрного сервиса, а также исследованию отличительных особенностей консалтинга и агроконсалтинга в современных экономических условиях. В процессе исследований определено, что продуктом консалтинга являются консалтинговые услуги в форме устойчивых консалтинговых проектов, а основа консалтинга в отличие от агроконсалтинга преимущественно коммерческая. Исследовано и раскрыто содержание дефиниций «аграрный сервис», «консалтинг» и «аграрный консалтинг», представлено авторское толкование понятия «консалтинг в аграрном сервисе». Сосредоточено внимание на особенностях развития сферы консалтинговых услуг в контексте глобальной информатизации общества, а также представлена классификация непроектных услуг в аграрном бизнесе.

Ключевые слова: консалтинг, аграрный консалтинг, консалтинговая услуга, сельскохозяйственная деятельность, аграрный сервис.

Global processes in the modern economy, first of all, affect the integration of markets, which leads to increased interconnectedness and mutual influence of national economies of different countries. This applies to almost all types of markets, including service markets. Service providers in Ukraine have been affected by a number of significant changes, directly related to globalization: accession to the WTO, European integration processes, consumer demands, scientific and technological progress, revolutionary changes in corporate information society, rethinking approaches before doing business, developing new sales technologies, etc. In the context of these changes, the task of producers is to reduce costs, increase their own competitiveness by acquiring professional consulting services. Experts point out that in the context of globalization of the economy and the development of e-commerce, an important role will be played by outsourcing, as a way of transferring the secondary functions of enterprises to specialized companies. Currently, many enterprises in Ukraine use the services of IT professionals, marketing, auditing, finance, etc. The article is devoted to the definition of the place of consulting in the system of agrarian service, as well as the study of the distinctive features of consulting and agro-consulting in the modern economic conditions. It is determined that the consulting product is consulting services in the form of sustainable consulting projects, and the basis of consulting, in contrast to agro-consulting, is mostly commercial. The content of the definitions of "agrarian service", "consulting" and "agrarian consulting" are explored and disclosed, and the author's interpretation of the concept "consulting in agrarian service" is provided. The attention is focused on the peculiarities of the development of consulting services in the context of the global information society, as well as the classification of non-productive services in the agriculture business.

Key words: consulting, agriculture consulting, consulting services, agricultural advisory services, extension service.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Не тільки в Україні, а й у світі сільське господарство нині стикається з новими проблемами, які пов'язані з глобалізацією світових продовольчих ринків, посиленням конкуренції, змінами в продуктивності та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, зростанням світових цін тощо. В умовах зазначених змін завданням виробників є скорочення витрат, підвищення власної конкурентоспроможності за допомогою купівлі послуг професійних консультантів. Уважаємо, що ефективність роботи сільськогосподарських підприємств, якість управлінських рішень керуючого персоналу, гнучкість та швидкість орієнтування в нових економічних умовах залежать від ефективного інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питанням консалтингу, управлінського консалтингу присвячено численні праці зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема: А. Посадського, В. Коростельова, І. Бакушевич, М. Безкровного, В. Верби, О. Галич, Т. Кальної-Дубінюк, І. Коваль, О. Ткаченко та багатьох інших. У наукових доробках автори приділяли увагу управлінському та інформаційному консалтингу, питанням організації інформаційно-консультаційного (дорадчого) обслуговування сільськогосподарських виробників. Разом із тим зазначені зміни, які зараз мають місце у світовій економіці, змушують науковців інтенсифікувати вивчення проблем сучасного консалтингу в аграрному сервісі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Варто зауважити, що в працях зазначених дослідників консалтинг, управлінський консалтинг та сільськогосподарське дорадництво не розглядаються в контексті аграрного сервісу, що й зумовило актуальність даного дослідження.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є визначення ключових відмінностей між консалтингом та агроконсалтингом (сільськогосподарським дорадництвом), яке полягає у вивченні сутності, суб'єктів, мети, продукту, видів послуг, основи та моделей організації цих двох видів діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Надання послуг у сільському господарстві вітчизняні вчені часто об'єднують під поняттям «аграрний сервіс» А. Стельмащук та І. Половинко вважають, що аграрний сервіс є системою послуг, що спрямована на своєчасне й якісне виконання всього комплексу технологічних процесів в аграрній сфері і досягнення мак-

симально можливих результатів агропромислового виробництва. Вчені включають у структуру агросервісу технологічне забезпечення (технічне, агрохімічне, будівельно-ремонтне та зооветеринарне); заготівельно-збутовий, науково-інформаційний сервіс та фінансово-кредитне забезпечення [1, с. 26].

Натомість В. Грановська розглядає агросервіс як процес надання сільськогосподарським товаровиробникам виробничих послуг для підвищення ефективності та прибутковості основних видів їхньої діяльності [2, с. 9]. Дослідниця також виділяє в структурі аграрного сервісу агрохімічний, меліоративний, техніко-технологічний, науково-інформаційний та рекламний, кредитно-фінансовий, кормовиробничий, енергетичний, будівельний та зооветеринарний сервіс. Схожої точки зору дотримується О. Шкуратов [3].

О. Комаріст серед видів сервісу для сільгоспідприємств окремо виділяє маркетингові дослідження, консультаційно-юридичні послуги, матеріально-технічне постачання, збутове посередництво та транспортні послуги [4]. У цілому погоджуючись з О. Комаріст, В. Грановською та О. Шкуратовим, вважаємо, що найточніше визначення дефініції належить А. Прилуцькому, який наголошує, що агросервіс призначений для обслуговування процесів виробництва, зберігання, переробки та дистрибуції сільськогосподарської продукції та передбачає надання послуг, пов'язаних з упровадженням технологій, матеріально-технічним постачанням, маркетингом та інформаційно-консультаційним супроводженням [5].

Варто зазначити, що до галузей агросервісу, крім сфери матеріально-технічного обслуговування, належать науково-інформаційне забезпечення, послуги наукових установ та консультаційних фірм а також кадрове забезпечення.

Останніми роками посилюється роль управлінського консультування в економіці України, послуги консультаційного характеру в сучасних економічних умовах набувають особливого значення, вони разом з інформаційно-діловими послугами є одним із найбільш динамічних видів діяльності у секторі інформаційних послуг [6]. Консалтинг належить до нематеріальних послуг та займає провідні позиції в структурі продажів розвинутих країн.

В Економічній енциклопедії консалтинг – це «діяльність спеціалізованих компаній із надання інтелектуальних послуг виробникам, продавцям, покупцям (поради і рекомендації) з різноманітних питань виробничої діяльності, фінансів, зовнішньоекономічної діяльності, створення та реєстрації фірм, дослідження і прогнозування ринків товарів та послуг, розроблення бізнес-проектів, маркетингових програм, інноваційної діяльності, пошуку шляхів виходу з кризових ситуацій, підготовки статутних документів у

разі створення нових підприємств і організацій тощо» [7, с. 824].

Низка вчених ототожнює поняття «консалтинг» та «управлінський консалтинг» та вважає консалтинг *видом діяльності*. Однак ми поділяємо погляд на консалтинг Т. Кальної-Дубінюк, яка трактує його як «процес інтелектуальної професійної діяльності людини, що формує рекомендації, результатом яких є надання людині, що приймає рішення, оптимальних професійних порад або настанов, які сприяють вибору найкращого розв'язання проблем щодо функціонування виробництва та управління об'єктом (суб'єктом) та/або процесом» [8]. Пізніше авторка підкреслює, що в сільському господарстві України консалтинг отримав назву «сільськогосподарське дорадництво», або «дорадництво» [9; 10].

У 90-х роках ХХ ст. в Україні внаслідок реформування відносин власності в АПК почала розвиватися система сільськогосподарського дорадництва, або інформацино-консультаційного забезпечення. Діяльність вітчизняних сільськогосподарських дорадчих служб та експертів-дорадників регламентується Законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» [11]. Згідно із цим документом, сільськогосподарська дорадча діяльність – «сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства».

Разом із поняттям сільськогосподарського дорадництва у вітчизняних наукових доробках з'являється термін «агроконсалтинг», однак у авторів існують деякі розбіжності в трактуванні цієї категорії. Т. Кальна-Дубінюк ототожнює поняття агроконсалтингу, сільськогосподарського дорадництва та дорадництва в аграрній сфері [10]; О. Галич розглядає агроконсалтинг як розвинуту систему сільськогосподарського дорадництва [12]; І. Коваль розуміє під агроконсалтингом окремих сектор професійних послуг [13]; О. Ткаченко вважає агроконсалтинг і консультування схожими поняттями, але зазначає, що основна увага в агроконсалтингу приділена розповсюдженню знань [14]. У процесі дослідження та на основі аналізу наукових праць, присвячених консалтингу та консалтинговій діяльності в сільському господарстві, уточнено дефініції «консалтинг» та «агроконсалтинг» а також визначено основні відмінні риси цих видів діяльності (табл. 1).

У результаті проведеного дослідження вважаємо, що під консалтингом в агросервісі слід розуміти вид професійної діяльності, яка полягає у наданні інтелектуальних послуг сіль-

ськогосподарським товаровиробникам (переважно на комерційній основі) для впливу на функціонування та розвиток підприємств за рахунок упровадження інноваційних знань, навичок та технологій. Консалтинг в агросервісі покликаний забезпечити надання професійних консультаційних послуг у всіх процесах, пов'язаних із виробництвом, зберіганням, переробкою, дистрибуцією, просуванням сільськогосподарської продукції та доведенням її до кінцевого споживача.

На нашу думку, консалтингові послуги в аграрному сервісі можуть бути класифіковані так:

1. Організаційні послуги – організація виставок, ярмарок, Днів поля, просування бренду, тренінги та семінари для співробітників компанії тощо.

2. Науково-технічні послуги – консультування у сфері агроінженерії, агрономії, ветеринарії, впровадження нових технологій, підвищення ефективності виробництва продукції за рахунок цих технологій, наукові розробки, інженерно-технічний та виробничий аудит.

3. Маркетингові послуги – розроблення концепції послуги, ціноутворення, організація збуту, дослідження: конкурентів, споживачів, ринків; реклама та комунікації.

4. Інформаційно-комунікаційні послуги – телекомунікаційні: обслуговування обладнання, провідний та безпроводний зв'язок; програмне та апаратне забезпечення, обробка та зберігання інформації в електронному або цифровому вигляді; ІТ-консалтинг, послуги спеціалізованих офлайн- та онлайн-медіа: ЗМІ, статистичних компаній, спеціалізованих видань тощо.

5. Управлінські послуги – розроблення стратегій та бізнес-планів, бізнес-адміністрування, кризисний менеджмент, стратегічний консалтинг.

6. Інші професійні послуги – правовий, фінансовий, екологічний, кадровий, операційний консалтинг.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У сучасних економічних умовах сільськогосподарські товаровиробники змушені шукати напрями підвищення якості управлінських та господарських рішень на всіх рівнях управління підприємствами. Організація ефективної системи консалтингу в аграрному сервісі покликана допомогти аграріям зберігати та підвищувати конкурентоспроможність в умовах глобалізації світового ринку сільськогосподарської продукції за рахунок поширення та застосування інновацій. Подальші дослідження планується присвятити більш глибокому дослідженню розвитку ринку консалтингових послуг в аграрному сервісі в контексті становлення цифрової економіки та глобальних процесів інформатизації суспільства.

Таблиця 1

Відмінні риси консалтингу та агроконсалтингу

	Консалтинг	Агроконсалтинг (сільськогосподарське дорадництво)
Сутність	Професійна діяльність окремих осіб або організацій, пов'язана з наданням послуг у формі порад або рекомендацій, спрямованих на вирішення проблем функціонування та розвитку підприємств, які сприяють інноваційному розвитку переважно на комерційній основі	Діяльність з інформаційно-консультаційного обслуговування сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання та сільського населення, спрямованих на підвищення рівня знань і розвиток практичних навичок прибуткового господарювання
Суб'єкти	Консалтингові компанії, незалежні консультанти, фонди підтримки підприємництва, науково-дослідні структури, бізнес-центри	Дорадники, експерти-дорадники, дорадчі служби; агроконсалтингові фірми, служби агроконсалтингу сільськогосподарські дорадчі служби, аграрні вищі навчальні заклади
Мета	Опосередкований або безпосередній вплив на розвиток компаній; розвиток бізнесу через поліпшення якості управління, підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, вдосконалення використання ресурсів; створення, передача і впровадження знань з економіки та управління. Консультування керівників, управлінців, профільних фахівців із широкого кола питань у сфері фінансової, комерційної, юридичної, технологічної, технічної, експертної діяльності	Розповсюдження наукової інформації, створення системи інформаційно-консультаційного обслуговування; поширення й впровадження у виробництво досягнень науки, техніки і технологій, надання консультаційних послуг із питань менеджменту, маркетингу розвитку соціальної сфери села; навчання та практична допомога сільськогосподарським підприємствам та сільському населенню, впровадження аграрної науки в сільськогосподарське виробництво, підвищення професійного рівня суб'єктів управління природокористуванням, реалізація цілей аграрної політики
Продукт	Консалтингові послуги у формі стійких консалтингових проектів	Науково-технічні розробки Соціально спрямовані дорадчі послуги Комерційні дорадчі послуги
Моделі організації в Україні	Філіали або представництва багатофункціональних іноземних фірм, які ведуть консультаційні проекти; представництва іноземних консультаційних фірм; вітчизняні консультаційні фірми, що надають послуги з питань приватизації, оцінки майна, документального супроводження; спеціалізовані консалтингові фірми, які спеціалізуються на управлінському консультуванні; університети, учбові центри	Структурні підрозділи галузевих органів управління (Мінагрополітики, місцевого самоврядування); служби, створені на базі сільськогосподарських університетів, коледжів, профільних шкіл; фермерські організації або об'єднання з надання консультаційних послуг; консультаційні служби як підрозділи підприємств; приватні консультаційні служби
Види послуг	Поради, рекомендації, аналіз, оцінка, експертиза, прогноз у предметній сфері інтересів (проблем) клієнта (капустин) Разова консультація, консалтинговий проект, семінар, інформаційне обслуговування, експертиза	Телекомунікаційні, інформаційні, консультаційні, наукові консультаційно-дорадчі
Основа	Переважно комерційна	Переважно за кошти державного бюджету України та місцевих бюджетів

Джерело: упорядковано автором на основі [7–16]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стельмащук А.М., Половинко І.К. Аграрний сервіс: економіка, організація, ефективність : навчальний посібник. Тернопіль : Економічна думка, 2007. 182 с.
2. Грановська В.Г. Підвищення ефективності функціонування підприємств аграрного сервісу : автореф. дис. канд.екон.наук : 08.00.04. Миколаїв, 2009. 22 с.
3. Шкуратов О.І. Інноваційні аспекти розвитку підприємств аграрного сервісу. *Агросвіт*. 2012. № 10. С. 6–8.

4. Комаріст О.І., Гладіліна О.В. Особливості маркетингу послуг в аграрній сфері. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2013. Вип. 1(6). Т. 2. С. 179–184.
5. Прилуцький А.М. Формування аграрного сервісу в Україні: переваги та недоліки. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2012. № 1(13). С. 81–86.
6. Бакушевич І., Мартиняк І. Маркетингові комунікації у сфері інформаційно-комунікаційних послуг та їх вплив на зміни кон'юнктури транскордонних ринків. *Маркетинг в Україні*. 2013. № 1. С. 24–33.
7. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т.1 / ред. рада : С.В. Мочерний (гол.) та ін. Київ : Академія, 2000. 864 с.
8. Кальна-Дубінюк Т.П. Обґрунтування теоретичних аспектів у консалтингу. *Вісник аграрної науки*. 2008. № 12. С. 75–76.
9. Кальна-Дубінюк Т.П. Проблеми та напрями підвищення ефективності агроконсалтингової діяльності в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 11(138). С. 146–153.
10. Кальна-Дубінюк Т.П. Роль консалтингу в інноваційному розвитку сільськогосподарських підприємств, закладів культури, туризму та освіти. *Економіка і менеджмент культури*. 2014. № 1. С. 15–20.
11. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України від 17.06.2004 № 1807-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15> (дата звернення: 06.03.2019).
12. Галич О. Роль інформаційно-консультаційного забезпечення в розвитку галузей сільськогосподарського виробництва. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 9(160). С. 199–201.
13. Коваль І.В. Агроконсалтинг як інструмент підвищення ефективності аграрного сектору та розвитку сільських територій Західного регіону України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 6(104). С. 281–291.
14. Ткаченко О.С. Агроконсалтинговий центр у розрізі економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1(40). С. 979–982.
15. Посадский А.П. Основы консалтинга : пособие для преподавателей экономических и бизнес-дисциплин. Москва, 1999. 240 с.
16. Верба В.А. Структурна конфігурація вітчизняного ринку консалтингових послуг. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2010. № 683. С. 49–54.